

บทที่ ๕

บทสรุปและขอเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องภิกษุณีในพระพุทธศาสนาไทยบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่ตั้งไว้ คือ ได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของภิกษุณีในล้านต่าง ๆ อย่างละเอียดพิสดาร ทำให้เรื่องราวของบริษัทนี้ซึ่งขาดการศึกษาคนคว่ากันอย่างจริงจังได้ปรากฏแจ่มกระจ่างขึ้น โดยมีเนื้อความที่คัดลอกสืบเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า เพราะเป็นการแยกกล่าวถึงภิกษุณีโดยเฉพาะ รายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยมา สรุปได้ดังนี้

การที่สตรีสละละทิ้งน่านเรือนเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา นั้น ก็ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน คือ บางพวกบวชเพราะความเลื่อมใสศรัทธาในหลัก การของพระพุทธศาสนา บางพวกบวชเพราะประสบปัญหาชีวิตซึ่งตนไม่อาจสามารถ แก้ไขได้ จึงหาทางออกโดยการแสวงหาความสงบทางใจ บางพวกก็บวชด้วยเหตุ อย่างอื่น เช่น การถูกชักจูงมา เป็นต้น

อนึ่ง การที่สตรีได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธเจ้าทรง ตระหนักถึงเสถียรภาพของพระพุทธศาสนาว่า อาจจะดำรงอยู่ได้ไม่นาน เพราะภิกษุณี เป็นเหตุ แต่พระองค์ทรงเห็นว่าสตรีเมื่ออุปสมบทแล้วก็สามารถปฏิบัติธรรมจนบรรลุ มรรคผลได้เหมือนกัน จึงทรงอนุญาต แต่ทรงกำหนดระเบียบวินัยต่าง ๆ ไว้อย่าง รัดกุมและเข้มงวดยิ่งกว่าภิกษุ เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียอันจะเกิดขึ้นแก่พุทธ ศาสนาในอนาคต สำหรับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีมี ๔ วิธี คือ การอุปสมบทด้วยการ รับศรัทธา ๔ ประการ การอุปสมบทด้วยวิธีขอความเห็นชอบจากสงฆ์ ๔ ครั้ง

ทั้งผู้ก่อกำเนิด การอุปสมบทด้วยการขอความเห็นชอบจากสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย และการอุปสมบท
 ด้วยวิธีไขหูกผู้ที่เป็นภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนาคือพระนางปชาบดีโคตมี พระ
 มาตุจฉาของพระพุทธเจ้า ส่วนขอปฏิบัติของภิกษุทั้งหมดมี ๓๖๖ สิกขาบท (มากกว่า
 ภิกษุ ๔๔ สิกขาบท) ในจำนวนสิกขาบทเหล่านี้ สิกขาบทที่มีโทษสถานหนักที่ต้องพ้น
 จากสภาพภิกษุทันทีหากล่วงละเมิดมี ๔ สิกขาบท สิกขาบทที่มีโทษหนักรองลงไป
 คือ ถูกขับไล่ออกจากหมู่คณะ หากรูปใดล่วงละเมิดมีทั้งหมด ๑๓ สิกขาบท นอกจากนี้
 เป็นสิกขาบทที่มีโทษสถานเบา และเหตุที่พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทสำหรับภิกษุนี้ไว้
 มากก็เพราะเพื่อความบริสุทธิ์สะอาดในบรรพชิตบริษัท เพื่อสวัสดิภาพของภิกษุนี้เอง
 และภิกษุนี้เอง เป็นคน เหตุที่ทำให้พระองค์จำเป็นต้องบัญญัติสิกขาบทเพิ่มขึ้นจนมีจำนวน
 มาก

สภาพการเป็นอยู่ของภิกษุนั้นแตกต่างจากฆราวาสเรือน คือมีชีวิตอยู่ได้
 โดยอาศัยผู้นับเลื่อมใสเช่นเดียวกับภิกษุ มีเครื่องนุ่งห่มใช้อย่างจำกัดเพียง ๕ ชิ้น
 ที่ยอมถวายนำฝาก ภิกษุต้องปลงผมคัตเล็มและจะตกแต่งร่างกายด้วยสิ่งเครื่องหอม
 ไม่ได้ สำหรับที่อยู่ต้องอยู่ไกลเดียวกับที่อยู่ของภิกษุ เพราะภิกษุนี้ต้องมีความสัมพันธ์
 กับภิกษุอย่างใกล้ชิด จะอยู่ตามลำพังโดยเอกเทศไม่ได้ ต้องมารับโอวาทจากภิกษุ
 ทุก ๆ กิ่งเคื่อน เมื่อออกพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย

กิจกรรมที่ภิกษุนี้จะต้องกระทำร่วมกับกับหมู่คณะซึ่งเรียกว่าสังฆกรรมนั้น
 ก็เช่นเดียวกับภิกษุมี ๔ ชนิด คือ อปโลกนกรรม ได้แก่กิจกรรมที่จะกระทำโดยการ
 บอกกล่าวให้สงฆ์ทราบ เช่นการประกาศไม่เคารพกราบไหว้ภิกษุผู้ประพฤติน่าไม่เหมาะ
 สม ญัตติกกรรม คือกิจกรรมที่ทำโดยการตั้งญัตติ เช่น อุโบสถกรรม ญัตติศุกขกรรม
 คือกิจกรรมที่กระทำโดยการประกาศขอความเห็นชอบจากสงฆ์ ๒ ครั้ง เช่น การสมมติ
 แต่งตั้งให้เป็นผู้ให้สิกขาสมมติแก่สิกขมานาที่จะอุปสมบท และญัตติจตุตถกรรม คือ
 กิจกรรมที่กระทำโดยการประกาศขอความเห็นชอบจากสงฆ์ ๔ ครั้ง เช่น การอุปสมบท
 เป็นต้น

เมื่อเกิดภิกษุณีบริษัทธิขึ้นในพระพุทธศาสนาแล้ว ทำให้สตรีจำนวนมากเข้ามาอุปสมบท และคนเหล่านี้มาจากตระกูลต่างกัน จึงทำให้เกิดความบกพร่องในทางความประพฤติ เป็นเหตุให้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ตำหนิติเตียนจากประชาชนพลเมือง พระพุทธองค์จึงทรงออกพระพุทธรูปปฏิห้ามการประพฤติเช่นนั้นอีก จึงนับได้ว่าประชาชนมีส่วนในการควบคุมความประพฤติของภิกษุณี นอกจากนี้ในบางกรณีภิกษุณีก็ถูกข่มขืนชำรุด ช่มชู้ และถูกขับไล่ให้ออกไปจากบ้านของผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาอื่น เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคมในสมัยนั้น เพราะถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนากำลังเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนอย่างกว้างขวาง แต่ก็ไมอาจระงับจิตใจของทุกคนให้เห็นชอบในหลักการได้เสมอไป

บทบาทของภิกษุณีในกิจการเผยแผรพระพุทธศาสนา ถือ นับตั้งแต่ได้เกิดบริษัทธิขึ้น ภิกษุณีก็มีส่วนอย่างสำคัญในการประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน สามารถโต้ตอบปัญหาที่เป็นคำถามของบุคคลที่นับถือศาสนาอื่นได้อย่างองอาจ และถูกต้องตามความเป็นจริง จนสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้นั้นให้หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ในด้านต่างประเทศภิกษุณีก็ได้เป็นกำลังอย่างสำคัญในการนี้ เช่น พระสังฆมิตตาเถรี และคณะได้ไปเผยแผรพระพุทธศาสนาที่ลังกาทวีป จนทำให้บริษัทธิเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศนั้น ติดต่อกันเป็นเวลานานถึง ๔๒ ศตวรรษ นอกจากนี้ภิกษุณีถึงแม้จะเป็นสตรีเพศเมื่อมีโอกาสได้บวชแล้วก็สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุคุณธรรมชั้นสูงเป็นพระอรหันต์ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และหลายรูปได้รับการยกย่องเชิดชูจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศหรือเฒ่าดีดั่งตามคุณธรรมที่เต็มซึ่งมีอยู่ในตน แต่ภิกษุณีบางรูปก็เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอย่างร้ายแรง ก็หนีไปเข้ากับลัทธิศาสนาอื่นทั้ง ๆ ที่หม่ากาสาว่า พฤติกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการทำลายพุทธศาสนาโดยตรง เพราะเป็นเหตุให้ศาสนาอื่นแยกเอาเป็นข้ออ้างโจมตีได้ เนื่องจากอินเดียนในสมัยนั้นเป็นสมัยที่เจ้าลัทธิต่าง ๆ แข่งขันกันเผยแผรศาสนา

ความเสื่อมสูญของภิกษุณี เกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ คือ ความมุ่ง
 ยากเกี่ยวกับขั้นตอนในการอุปสมบท เพราะกว่าจะได้รับ การอุปสมบทเป็นองค์ภิกษุณี
 ใดต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มากมายและใช้เวลายาวนานถึง ๒ ปีเป็นอย่างน้อยหรือ
 อาจจะมีมากกว่านั้น เพราะการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธบัญญัติให้สักขมานาวิภว
 ศีล ๒ ประการให้บริสุทธิตลอด ๒ ปีนั้น มีใช้เป็นของง่ายสำหรับมนุษย์ปุถุชนธรรมดา
 ทำให้จำนวนผู้อุปสมบทมีน้อย นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับรองให้อุปสมบทได้ก็หายากและบวช
 ใค้อย่างจำกัดเพียง ๑ รูป ภายใน ๒ ปี ความเกรงครึกของข้อปฏิบัติของภิกษุณีก็เป็น
 อีกเหตุหนึ่งที่ทำให้บริษัณหีนสูญไป เพราะหาผู้ที่ปฏิบัติตามใคยาก เกี่ยวกับสภาวะ
 ของสตรีเองก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้สตรีไม่อยากจะบวชเป็นภิกษุณี เพราะ
 ระบบทางสรีระร่างกายของสตรีไม่เหมือนบุรุษทั้งกายอันเกรวยก็มีมาก ดังนั้นจึงทำให้
 ผู้ปรารถนาจะอุปสมบทมีน้อย นอกจากนี้ภิกษุณียังขาดการส่งเสริมอย่างแท้จริง จึง
 ค้ำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ และสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความเสื่อมโทรมของ
 พระพุทธศาสนาภายหลังพุทธปรินิพพาน ซึ่งเกิดจากเหตุต่าง ๆ เช่น การแตกแยก
 ความคิดเห็นอันเป็นปัจจัยนำไปสู่ความแตกสามัคคี จะเห็นว่าในระยะหลัง ๆ มา
 พุทธศาสนามีนิกายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย และต่างหักล้างทำลายกันเอง บางนิกาย
 ยึดถือหลักการที่ห่างจากพุทธศาสนาออกไปทุกที พุทธศาสนิกชนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
 ย่อหย่อนในธรรมวินัย เห็นแก่ลาภสักการะ ละเลยในข้อวัตรปฏิบัติ นิยมในไสยศาสตร์
 เวทมนต์คาถา อีกอย่างหนึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่ตรงต่อความจริง
 จึงผิดใจของมนุษย์ที่มักจะไม่เชื่อคำเสมอ ทั้งยังขัดต่อผลประโยชน์ของศาสนาบางศาสนา
 นอกจากนี้ก็ปรากฏทางพระพุทธศาสนาในสมัยหลังนี้ไม่มีความรู้อย่างแท้จริง ประสม
 ความหาแพ้ในการโต้ว่าหะกันระหวางลัทธิ จึงทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือและ
 ประการสำคัญที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนา คือขาดการอุปถัมภ์จาก
 ราชสำนัก รวมทั้งการถูกทำลายกวาดล้างจากข้าศึกศัตรูที่เข้ามารุกรานอินเดีย ใน
 เมื่อพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมความวิบัติจึงเกิดขึ้นแก่พุทธบริษัททั้งมวลตลอดถึงภิกษุณีด้วย

สำหรับช่วงระยะเวลาของการสิ้นสุดภิกษุณีนี้ไม่อาจจะกำหนดปีที่แน่นอนได้ แต่จากหลักฐานที่ปรากฏ หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว ภิกษุณียังคงมีอยู่ต่อมา หากแต่มีความเสื่อมโทรมเรื่อยมาเพราะเหตุดังกล่าว สถาบันนี้มีการกล่าวถึงอยู่จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ หลังจากนั้นแล้วไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับบริษัทนี้อีกเลย เพราะฉะนั้นจึงเชื่อได้ว่าภิกษุณีได้สิ้นสุดไปจากพระพุทธศาสนาระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗ นี้

ขอเสนอแนะ

ผลของการวิจัยที่กล่าวมานี้ เป็นแนวทางที่ควรจะได้มีการศึกษาค้นคว้า และวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีอีกต่อไป เพราะถึงแม้ภิกษุณีจะสิ้นสุดไปแล้วเป็นเวลานาน ทำให้สตรีหมดโอกาสที่จะอุปสมบท แต่ถึงกระนั้นก็ตาม สตรีก็ยังนับบทบาทในพระพุทธศาสนาในรูปของนักบวชอีกต่อมา โดยเปลี่ยนรูปแบบไปเป็น "แม่ชี" ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เช่น ลังกา พม่า และแม้แต่ประเทศไทยเอง ดังนั้น จึงน่าจะมีการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องของแม่ชีอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ทราบความเป็นมาอย่างถูกต้องในประเด็นต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาพระพุทธศาสนาให้ลึกลงไปอีก ทั้งยังจะเกิดผลเชื่อมโยงให้มีการค้นคว้าวิจัยเรื่องอื่นต่อไป.